

СТАНІСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ (1870–1935): ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ, НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧЕНОГО

*Гловацький Антон Валентинович, студент IV курсу
історичного факультету Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

Дана розвідка присвячується видатному українському ученому-правнику, адвокату, педагогу, політику, громадському і культурному діячеві родом з Тернопільщини – Станіславу Севериновичу Дністрянському (1870–1935). Його величезний внесок в українську юриспруденцію; політична діяльність у Державній Раді Австрії, спрямована на захист прав українського народу Австро-Угорської імперії; вагома наукова та педагогічна праця; участь у кількох резонансних судових процесах; активна громадська діяльність – усе це дає право вважати його однією з найвизначніших постатей свого часу.

Джерельна база висвітлення нашої теми базується на документах особистого фонду М. Мушинки, які учений свого часу передав Державному архіву Тернопільської області (далі ДАТО) і які досі зберігаються там. У розпорядженні дослідників знаходиться понад сто справ, що стосуються життя й діяльності С. Дністрянського. У ДАТО створений окремих архівний фонд, присвячений постаті видатного українського правника. Цей фонд охоплює: епістолярій ученого; шкільні свідоцтва; залікові та лекційні книжки тих університетів, де навчався С. Дністрянський; документи про матеріальне забезпечення ученого; дипломи Віденського, Лейпцігського та Берлінського університетів; вітальні грамоти та листи-подяки; депутатське посвідчення члена Державної Ради Австрії; австрійський та чехословацький паспорти; оригінал заповіту; посвідчення про бідність; наукові рецензії; рукописи та друковані видання численних наукових праць; документи, що стосуються смерті ученого.

В історіографії відома монографія Миколи Мушинки «Академік Станіслав Дністрянський (1870–1935)» (1992), у якій автор чи не вперше в новітній українській історичній науці висвітлив основні віхи біографії та наукової діяльності С. Дністрянського, який народився 13 листопада 1870 р. [1, арк. 1–2] в Тернополі. Його батько Северин був професором, пізніше – директором Тернопільської учительської семінарії, згодом крайовим шкільним інспектором у Львові; мати ж Владислава походила з роду Вишневецьких.

У 1876–1880 рр. С. Дністрянський закінчив чотири класи початкової школи при учительській семінарії в Тернополі [2–3] і вступив до Тернопільської гімназії. У 1888 р. він з відзнакою закінчив гімназію і вступив на юридичний факультет Віденського університету [4, арк. 1; 5, арк. 1], де мав сприятливий ґрунт для майбутньої науково-педагогічної діяльності.

Перед ученим відкривалася кар'єра успішного юриста-практика – судді чи адвоката, однак він уже тоді вирішив присвятити себе науковій та педагогічній праці. І хоча постійно практичною адвокатурою в подальшому майже не займався, зате розробив теоретичні підстави для її розвитку.

Наукова діяльність ученого була доволі ґрунтовною і охоплювала майже усі галузі тогочасного права. У 1899 р. С. Дністрянський написав доволі об'ємну працю, що стосувалася юридичних аспектів права спадщини під назвою «Право спадщини» [6, арк. 1–205]. У 1900 р. учений видав цікаву розвідку, присвячену речовому праву, що мала назву «Чоловік і його потреби в правній системі» [7, арк. 5]. У цій праці він відобразив зв'язок економіки з цивільним правом. У 1901 р. С. Дністрянський видав перший том значної за обсягом роботи «Австрійське право облігаційне» [7, арк. 7], який присвятив своїм учням. У 1902 р. вийшла друком в українському перекладі його нова розвідка «Звичаєве право – а соціальні зв'язки» [7, арк. 5–6]. У ній учений дав наукове обґрунтування соціологічного методу в юриспруденції.

Переселившись до Львова, С. Дністрянський у 1900 р. став головним редактором друкованого органу історико-філософської секції НТШ «Часопись правнича і економічна» [7, арк. 7]. Окрім цього, з січня 1910 р. він розпочав видавництво нового наукового журналу та друкованого органу Товариства – «Правничого вісника» [7, арк. 7–8; 8, арк. 23]. У кожному номері друкував власні наукові праці та давав практичні консультації з актуальних питань судової практики [8, арк. 27].

У своїх наукових працях С. Дністрянський все ж повертався до проблем адвокатури, вів справи як адвокат. Наприклад, в одному із випусків учений у доволі ґрунтовній розвідці висловив своє ставлення до судового процесу між Народним домом у Львові та Львівським Дівочим науковим інститутом Сестер Василіанок стосовно права власності на даровану фундацією землю. С. Дністрянський довів, що фундація є юридичною особою і її слід розглядати як товариство, тобто став на захист прав Дівочого інституту [7, арк. 11].

Подібним способом учений на підставі новітньої теорії права вирішив справу розірвання шлюбу між підданим Російської імперії та підданою Австрії у 1910 р., причому влучною інтерпретацією дуже складних норм австрійського цивільного права йому перед Найвищим адміністративним трибуналом у Відні вдалося домогтися офіційного розлучення подружжя, що при тогочасних законах імперії у сфері сімейного права було справою майже неможливою [7, арк. 11; 8, арк. 26].

У 1923 р. С. Дністрянський опублікував монографію на тему «Річеве право», в якій розглянув річ як юридичну категорію [9, арк. 1–128]. Соціологічний метод дослідження у юриспруденції учений застосував у своїй фундаментальній праці «Загальна наука права і політики» [7, арк. 16], що поділялася на 7 частин: «Генеза та основи права» [7, арк. 16], «Історія державного права» [7, арк. 16], «Історія міжнародного, церковного та карного права» [10], «Історія приватного права» [11–12],

«Філософія права» [7, арк. 16], «Економічні проблеми в праві» [7, арк. 16], «Політика» [7, арк. 16]. Ця збірна праця була розрахована, перш за все, на студентів юридичних факультетів, з чого випливала і її структура: чіткий поділ на розділи і підрозділи, винесення за поля основних тез, великий список додаткової літератури до кожної теми тощо.

Висвітлюючи громадсько-політичний аспект діяльності С. Дністрянського, слід зауважити, що учений був активним поборником прав українців на території Галичини та Буковини. Він був одним із кандидатів на посаду посла (депутата – Г. А.) у парламент від Української національно-демократичної партії (УНДП). Влітку С. Дністрянський переміг своїх опонентів і був обраний до парламенту Австрії – Державної Ради, що знаходилася у Відні [7, арк. 9; 8, арк. 8–12; 13, арк. 1–8].

С. Дністрянський разом із О. Колесою та іншими депутатами висунув перед Державною Радою пропозицію про заснування самостійного українського університету у Львові, проти чого рішуче заперечили польські парламентські представники, вимагаючи, щоб Львівському університету було надано польського характеру. Ці питання обговорювалися на кількох засіданнях парламенту [13, арк. 5–6; 8, арк. 11].

Станіслав Северинович, обґрунтовуючи свою пропозицію, доводив, що українці є найбільшою національністю Австрії, яка не має свого університету. Його вимоги підтримала студентська молодь Львова доволі масштабними демонстраціями, які, на жаль, завершилися трагічно: 1 липня 1910 р. вбивством відомого студентського діяча А. Коцка [7, арк. 9]. Також було поранено кількох українських академіків. Український парламентський клуб після цих подій подав міністрові освіти Австрії декларацію, підписану одинадцятьма професорами і доцентами Львівського університету. У ній наголошувалося, що перелічені особи доти не відмовляться від своїх вимог, доки не буде заснований окремий український університет у Львові [7, арк. 9].

Також внаслідок вищезгаданих подій кількох студентів, в тому числі й майбутнього режисера Леся Курбаса, було заарештовано та віддано до суду. Станіслав Дністрянський взяв на себе їх захист і як адвокат спростував на суді висунуті проти них звинувачення [8, арк. 13].

Упродовж 1920-х – 1930-х рр. учений жив і працював на території Чехословацької Республіки, оскільки був одним із засновників Українського Вільного Університету в Празі (УВУ). Помер С. Дністрянський 5 травня 1935 р. в Ужгороді, де і був похований.

Таким чином, С. Дністрянський успішно поєднував кілька видів діяльності одночасно. Він був визначним науковцем, чудовим педагогом, кваліфікованим адвокатом, непересічним політичним та громадським діячем. Проте найбільше зобов'язана С. Дністрянському українська правова наука. Адже учений фактично був при її витокках, запозичивши досвід австрійського, німецького та чеського права для створення української юридичної термінології та методології дослідження права загалом (варто згадати хоча б соціологічний метод дослідження юридичних явищ та процесів, впроваджений науковцем). Численні наукові праці ученого, що стосувалися різних галузей правової науки, здобули йому міцний авторитет як серед тогочасних українських науковців, так і польських колег й залишаються актуальними досі.

Джерела та література

1. Паспорт С. Дністрянського (докум. німецькою мовою) від 09.04.1897 р. // Державний архів Тернопільської області (ДАТО). – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 49. – 2 Арк.

2. Шкільні повідомлення та свідоцтва Дністрянського Станіслава, учня I, II, IV класів [початкової школи] Тернопільської педагогічної семінарії, про успішність у навчанні за 1879–1880 роки від 13.07.1878 по 15.07.1880 рр. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 82. – 4 Арк.

3. Свідоцтво про закінчення 3-го класу початкової школи при вчительській семінарії в м. Тернополі. Свідоцтво підписане батьком Северином Дністрянським.

Оригінал від 15.07.1879 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 1. – 1 Арк.

4. Залікова книжка студента юридичного факультету Віденського університету за 08.10.1888 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 3. – 13 Арк.

5. Витяг із залікової книжки студента Віденського університету за 1888/1893 навчальний рік від 1893 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 4. – 2 Арк.

6. Дністрянський Ст. Дослідження «Право спадщини». Рукопис від 1899 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 89. – 205 Арк.

7. Мушинка М. Академік Станіслав Дністрянський /1870–1935/. Бібліографія з дарчим надписом «Тернопільському держархіву М. Мушинка». – Київ, 1992 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 26. – 100 Арк.

8. Повідомлення, листи з відомостями про діяльність Дністрянського Ст., професора австрійського цивільного права Львівського університету, за 1893–1916 рр. Рукописи від 27.12.1893 – 12.12.1916 рр. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 85. – 28 Арк.

9. Дністрянський Ст. Дослідження «Річеве право». Рукопис від 1923 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 91. – 128 Арк.

10. С. Дністрянський. «Історія міжнародного, церковного та карного права». Рукопис. Уривок від 1923 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 36. – 1 Арк.

11. Дністрянський Ст. Дослідження «Історія приватного права». Рукопис за 1923/1924 рр. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 92. – 35 Арк.

12. Дністрянський Ст. Дослідження «Загальна наука права і політики. II том. IV книга: Історія приватного права». Рукопис від 1926 р. // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 94. – 182 Арк.

13. Депутатське і службове посвідчення посла Австрійського парламенту. Львів. Від 11.07.1911 р. Оригінал // ДАТО. – Ф. Р-3430 (Станіслав Дністрянський (1870–1935) – засновник нової української правової науки). – Оп. 1. – Спр. 15. – 8 Арк.